

MODERN İRAK ROMANINDA FUÂD ET-TEKERLÎ VE EL-LÂSU'ÂL VE'L-LÂCEVÂB ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Esmacil MOHAMMADZADEH*

Özet: Çağdaş Irak romacısı Fuâd et-Tekerlî, sanatsal Irak romanının öncülerinden biri olarak sayılır. 1951 yılında, İlk kısa öykülerini yayımladı. Farklı bir yaratıcı üslupla yazdığı kısa hikâyeleriyle tanındı. Roman yazmaya, “er-Rac‘u’l-Ba‘îd” (1980) adlı romanıyla başladı. Bu romanla birlikte beş roman yayımlayan et-Tekerlî, eserlerinde, toplumsal gerçekçi temaları işlemiştir. et-Tekerlî, el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb romanını 2007 yılında yazmıştır. Bu romanı da, diğer eserleri gibi çağdaş Irak tarihini ve Irak’ın uluslararası ambargo dönemini ele almaktadır. Romanın konusu, sıradan bir öğretmenin o dönemlerdeki sıkıntılı yaşamını anlatırken, Irak’ın toplumsal yapısını ve sorunlarını irdelemektedir.

Anahtar kelimeler: Irak Romanı, Fuâd et-Tekerlî, el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb

AN ANALYSIS ON FUÂD AL-TEKERLÎ IN MODERN IRAQI NOVEL AND HIS NOVEL “EL-LÂSU’ÂL VE’L-LÂCEVÂB”

Abstract: Contemporary Iraqi novelist Fuâd al-Tekerlî is regarded as one of the pioneers of the artistic Iraqi novel. He published his first short stories in 1951. He became known with his short stories written by in a different and creative style. “er-Rac‘u’l-Ba‘îd” (1980) is his first novel, and al-Tekerlî published five novels with this novel. He handled social realistic themes in his works. He wrote the novel “el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb” in 2007. This novel, like his other works, takes up contemporary Iraq history and the period of international embargo on Iraq. The novel explicates the social structure of Iraq’s community and its problems while narrating the miserable life of an ordinary teacher in that period.

Keywords: Iraqi novel, Fuâd al-Tekerlî, el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb.

*Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enditütüsü, Doktora Öğrencisi (modarresearch@yahoo.com).

GİRİŞ

Yazar Fuâd et-Tekerlî ve onun el-Lâsu'âl ve'l-Lâcevâb romanına geçmeden önce, hem yazarı hem de romanı daha nitelikli değerlendirme amacıyla, modern Irak romanının tarihsel panoramasını çizmek gerekmektedir.

Edebiyat tarihçileri, Arap romanının ortaya çıkışı konusunda iki görüş ileri sürmektedirler. Birincisi, bu sanatın Arapların Avrupa kültürüyle tanışıp, Avrupa eserlerini okuduktan sonra başladığını ileri süren görüş, diğeri ise Arap romanının kökeninin makâmeler, siyer, ahbâr vb. türlere dayandığı görüşüdür. Irak romancılığı da bu durumun dışında değildir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, roman Mısır, Lübnan ve Suriye'de, Irak'tan daha önce ortaya çıkmıştır.¹

Osmanlıların son döneminde Irak toplumunda, siyasi gücün damgasını taşıyan basit ve sade bir edebiyat ortaya çıktı. Yirmili ve otuzlu yıllarda, eğitim amacıyla, Irak'tan Avrupa'ya öğrenci grupları gönderildi. Bunlar Irak'a geri döndükten sonra milliyetçilik fikrini yaymaya başladılar. Yönetimde yaşanan problemleri, toplumsal ve ekonomik yanlışları konu olarak eserlerinde ele aldılar. Folkloru, geleneksel ve sözlü edebiyatı, yazılı edebiyata çevirdiler. Bunlardan biri olan Süleymân Feyzî el-Mavsılî'nin ahlâk, ıslahat ve öğretici düşüncelerini yayımlayan “er-Rivâyetu'l-Îkaziyye” (1919) adlı eseri, adına rağmen roman tekniği ve unsurlarını içermeyen, tiyatro tarzında bir eserdir.²

Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in “Sebîlu'z-Zevâc” (1921) ve “Mesîru'd-Du'efâ'” (1922) adlı eserleri, Irak'ta roman türünde yazılan ilk eserler olarak tanımlanabilir. Bu eserlerin dili çok basit ve taklit olduğu ortadadır. Ama Mahmûd Ahmed es-Seyyid'in üçüncü eseri “Celâl Hâlid” (1928), şekil ve içerik olarak, roman özelliklerini taşıyan bir eserdir.³ Yirmili ve otuzlu yıllardaki roman denemeleri, dışarıdan gelen fikrî ve toplumsal akımların, Cubrân Halîl Cubrân, Tahâ Huseyn ve el-Menfalûtî gibi yazarların ve aynı zamanda Türk ve Rus edebiyatının etkisinde kalmıştır. Yirmili ve otuzlu yıllarda, iki dünya savaşı arasında yazarlar, sanatsal bir roman yaratmaya çalışsalar da romanı, yalnızca makâme üslubundan uzaklaştırabilmişlerdir. Bu türde verilen eserlerin önde gelenlerinden biri Zu'n-Nûn Eyyûb'un “ed-Duktûr İbrâhîm” (1939) adlı eseridir. Diğer eserlerle mukayese edildiğinde, sanatsal ve teknik açıdan gelişmiş diğer bir eser ise Abdülhak Fâdil'in “Mecnûnân” (1939) adlı eseridir. Bu eser, dil bakımından cazip, hoş ve eğlencelidir. Bu kuşak yazarlarından

1 Fâdil Sâmîr, er-Rivâyetu'l-'Irâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nadc, el-Mecelletu'l-Hudâ, 2004, sayı: 179, S. 7. (Erişim tarihi 30. 07. 2011).

2 Fâdil Sâmîr, age., s:7. (Erişim tarihi 30. 07. 2011).

3 Fâdil Sâmîr, age., s:7.

tarihî romanı, Yusuf Rızkullâh'ın "Ğâdetu Bâbil" (1927) ve Suleyman es-Sâ'ig'in "Yezdânduht eş-Şerîfetu'l-Erbîliyye" adlı romanları temsil etmektedir.⁴

Kırkılı yıllarda Irak'ta, kapitalizm ve feodalizm arasında mücadeleler yoğunlaştı ve pek çok şehirde ayaklanmalar oldu. Irak edebiyatı, onlara paralel olarak yön kazandı. Bir kaç roman dışında bu yıllarda yayımlanan romanlar, sanatsal bakımdan büyük bir değere sahip değillerdi. Örnek olarak Zu'n-Nûn Eyyûb'un "el-Yed ve'l-Ard ve'l-Mâ'" (1942), Abdullah Niyâzî'nin "Nihâyetu Hubb" (1949) ve Cafer el-Halîli'nin "Fî Kura'l-Cinni" (1945) romanlarını sayabiliriz.⁵

Ellili yıllarda, İkinci Dünya Savaşının ve komünizmin Arap ülkeleri, Irak ve Suriye'deki etkisi yazarları, sosyal gerçekler, insan ve gelecek içerikli eserler yazmaya yönlendirdi. Kısa hikâyenin, Abdümelik Nûrî ve Fuâd et-Tekerlî'nin eserleriyle gelişmesinden dolayı, roman yayımlanması azaldı. Az sayıda yayımlanan romanlar, önceki roman tekniğinin bir uzantısıydı. Bu yılların romanlarından Hamdî Alî'nin "Şeyhu'l-Kabîle" (1952), Abdulmesîh Belâyâ'nın "Sebî Bâbil" (1955) ve Edmûn Sabrî'nin "el-Haletu 'Atîyye" (1958)'sini sayabiliriz. Ancak bu eserler, Irak romanına gelişme yolunda bir katkıda bulunmamışlardır.⁶

Irak romanı, altmışılı yıllardan önce, sanatsal bir olgunlukta ortaya çıkamamıştır. Ancak altmışılı yılların ikinci yarısında, edebî yönden gelişmiş romanlar ortaya çıkmaya başladı..Bu kuşak yazarları, romanlarının kahramanlarını çiftçi, yazar, öğretmen vb. sosyal tabakalara mensup kişilerden seçerek, böylesine kötü ortamlarda bu insanların çektiği acıları ve sıkıntıları gerçekçi bir şekilde ortaya koydular. Bu gruptan olan Ğâ'ib Tu'me Fermân "en-Nahle ve'l-Cîrân" (1966) ve "Hamsetu Esvât" (1967) adlı romanlarıyla Irak romanı, sanatsal kimliğini ortaya koydu. Bu kuşağın genç yazarları, olgun eserler ortaya koydular. Bunlardan Fâdıl el-'Azâvî'nin "Mahlukât Fâdıl el-'Azâvî el-Cemîle" (1969), Abdülmecîd Lutfî'nin "er-Ricâl Tebkî biSamt" (1969), Yasîn Huseyn'in "ez-Zukâku'l-Mesdûd" (1966), Hazm Murâd'ın "el-Hubbu Akvâ" (1967), Şâkir Hisbâk'ın "el-'Akdu'l-Usûd" (1966) gibi eserlerini sayabiliriz. Altmışılı yılların, taklitler ve geleneklerin çerçevesinden çıkıp, roman dilinin yenilendiği, yeni üsluplar ve yeni unsurların romana girdiği yıllar olduğunu söylemek doğru olur. Bundan dolayı yetmişler ve sonrasında olgun eserler çoğalmaya başladı. Fuâd et-Tekerlî, bazıları tarafından roman olarak

4 Seyyid Hâmid en-Nessâc, Bânûrâmâ er-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, s:164.

5 Fâdıl Sâmir, er-Rivâyetu'l-'Irâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nadc, el-Mecelletu'l-Hudâ, 2004, sayı: 179, S. 7. (Erişim tarihi 30. 07. 2011.

6 Fâdıl Sâmir, age., s: 7.

tanımlanan “el-Vechu'l-Âhar” (1960) adlı eseriyle, diğer arkadaşlarıyla birlikte bu alanda ilk adımları attı.

Bu kuşağın yazarları, dünyada roman sanatının ilerlemesi ve gelişmesinden çok faydalanıp, Irak romanının ilerlemesine katkıda bulundular. Onların eserlerinde en çok Kafka, Jean Paul Sartre ve Samuel Beckett'in izleri görülür.⁷ Altmışlı yılların ikinci yarısında Irak romanı İngiliz, Kuzey Amerika ve Fransız romanlarına yöneldi ve bu ülkelerden tercüme yapıldı. Irak yazarları, Sartre ve Albert Camus'un, varoluş felsefesiyle tanıştılar.⁸

1. Fuâd et-Tekerlî'nin Yaşamı ve Edebi Kişiliği:

et-Tekerlî, Irak'ta ellili kuşağın son döneminin en önemli romancılarından biridir. et-Tekerlî, muhafazakâr ve belli bir sosyal statüye sahip olan bir aileden gelmektedir.

Fuâd Abdurrahmân et-Tekerlî, 1927 yılında Bağdat'ta doğdu. Öğrenim hayatını orada geçirdi ve 1949 yılında Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Önce avukat, sonra da hâkim olarak görev yaptı. 1964 yılında, Bağdat Asliye Mahkemesi'ne yargıç olarak atandı. Daha sonra Fransa'ya gitti ve iki yıl sonra Irak'a döndü. Ardından Irak Adalet Bakanlığı'na hukuk uzmanı olarak tayin oldu. 1983 yılında, Bağdat İstinaf Mahkemesi'nde başkan yardımcısı oldu. Ancak bu görevdeyken istifa ederek ve Tunuslu eşi yazar Reşîde et-Turkî ile Tunus'a gitti ve doksanlı yılları burada yaşadı. 1991 yılında, Körfez Savaşı sonrasında, Tunus'taki Irak Büyükelçiliği'nde çalıştı.⁹

Fuâd et-Tekerlî, farklı bir yaratıcı üslupla hikâyeler yazdı. Başlangıçta kısa öyküleriyle tanındı. Iraklı eleştirmenler et-Tekerli, Nûrî ve Tu'me Fermân'ı ellili kuşağın içine almışlardır. Onlar bu dönemde ortaya çıkmışlar ve edebi faaliyetleri yetmişli, seksenli, doksanlı yıllar ve günümüze kadar devam etmiştir.

İlk kısa öykü koleksiyonu, “Hems Mubhem” (Belirsiz Fısıltı) adıyla 1951 yılında, el-Edîbu'l-Lubnâniyye dergisinde yayımlandı. Fuâd et-Tekerlî'nin “el-Burcu'l-Âcî” (Fildişi Kulesi) adlı kısa öyküleri, 1952 yılında, el-Edîb dergisi

7 Seyyid Hâmid en-Nessâc, Bânûrâmâ er-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse, s.179.

8 Dr.Ma'an et-Tâ'î Nazre 'alâ Mesârâti'r-Rivâyeti'l-'Irâkiyyeti'l-Hadîse, el-Mecelletu'r-Rivâ'iyye,Irak,2009, s.8.

9 Zuheyr Şuleybe, “Fu'âd et-Tekerlî Enmûzec Râ'i' 'ale'l-İhtimâm bi'ş-Şekl ve'l-Madmûn”, Mecelletu'r-Rivâ'i, 03.03.2009, <http://www.alrowaee.com/article.php?id=364>.(Erişim tarihi: 01.08.2011).

tarafından verilen kısa hikâye ödülünü kazanmıştır.

et-Tekerlî pek çok hikâyelerini, 1960 yılında “el-Vechu’l-Âhar” adı altında bir kitapta topladı. Bu eserin içinde, aynı adı taşıyan uzun bir hikâye bulunduğu için, bazı eleştirmenler tarafından bu eser, roman olarak adlandırılmaktadır. Bu eserde et-Tekerlî, cesur karakterler ve temalar seçerek, Irak toplumunda “Ğaslu’l-‘Âr” (Ayıp Yıkama) gibi kökleşmiş alışkanlıkları ele almaktadır.

Fuâd et-Tekerlî bir süre eser yayımlamadı. Ancak yazmaktan da uzak durmadı. 1966 yılında, “er-Rac‘u’l-Ba‘îd” adlı ilk romanını, Paris’te iken yazmaya başladı ve bu eser üzerinde yoğun bir şekilde çalışarak, 1977’de onu tamamladı. Bu eseri, Bağdat’ta yayımlaması mümkün olmadığı için 1980 yılında onu, Beyrut’ta yayımladı. Çünkü bu eserde, o dönemde Bağdat’ta güç sahibi olan Baas Partisi’ni açıkça kınamaktaydı.¹⁰

1991 yılında, ikamet ettiği Tunus’da “Mev‘îdu’n-Nâr” (Ateşle Randevu) adlı ikinci hikâye koleksiyonunu yayımladı. 1995’de, ikinci romanı “Hâtemu’r-Reml”i (Kum Yüzüğü) yayımlandı. 1998’de yayımladığı “el-Meserrât ve’l-Evcâ” (Sevinçler ve Acılar) adlı eseriyle, roman yaratıcılığının zirvesine ulaştı. 1999 yılında, Câ’izetu ‘Uveys li’r-Rivâyeti’l-‘Arabiyye ödülünü kazandı.¹¹ 1949 yılında yazdığı “Beska fi Vechi’l-Hayât” (Hayatın Yüzündeki Tükürük) adlı romanını 2000 yılında Almanya’da yayımladı.

Amerika’nın Irak’ı işgalinden önce, Suriye’de ikamet etti ve el-Medâ li’n-Neşr kuruluşunda çalıştı. Daha sonra, Irak Cumhurbaşkanı Celâl Talabanî tarafından, Irak konsolosluğuna danışman olarak atanmasının arifesinde, Ürdün’e taşındı ve ölümüne kadar orada kaldı. Son yıllarında, “Hadîsu Eşcâr” (Ağaçların Konuşması) ve “Hazînu’l-Lâmer’iyyât” (Görölmeyenlerin Hazinesi) adlı hikâyelerini ve “el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb” (Ne soru var ne Cevap) (2007) adlı romanını yayımlandı. Yazar, 2008 yılında seksen bir yaşında Ürdün’de vefat etti.

Seyyid Hâmid, Fuâd et-Tekerlî’nin, “el-Vechu’l-Âhar” adlı eserinin, Irak romanının ilerlemesi ve dördüncü neslin hazırlanmasında büyük bir adım olduğu görüşündedir. O, etrafındaki insanlarla ve yenilikçi görüş gibi güçlü bir bağla birbirlerine bağlı olan arkadaşlarıyla beraber, yeni bir başlangıç yaptı. et-Tekerlî, alışılmış bir anlatı türü, belirli içerik ve olayların fotoğraf olarak sunulmasına taraftar değildi. Sosyal yaşamın yüzeyindeki şeyleri anlatmak için, toplumsal olayların

10 Zuheyr Şuleybe, age.364.

11 Mu’essese Sultân b. Ali el-‘Uveys es-Sekâfiyye, <http://www.alowaisnet.org/ar/winnersbio/abijffgbegecdbejj.aspx>(Erişim tarihi: 22. 08. 2011).

naif ifadelerinden kurtulmuştu. Yazar, doğrudan doğruya gerçeğe dalmaktan daha ileri bir adım atarak, gerçeğin ötesinde olanlarla ilgilendi. Eserlerinde, toplumsal gerçeği ortaya koymasının yanısıra bazen de, gerçekleri semboller vasıtasıyla okuyucuya hissettirmeyi amaçladı. Böylece gerçek ve gerçeküstü, alışılmış dünya düzeyinde yeni bir dünya oluşturmak üzere iç içe girdi. Ancak onun, akıldan uzak ve metafizik içinde dolaştığı zannedilmemelidir. Tam tersine et-Tekerlî sosyal, psikolojik, ekonomik ve siyasal gerçekliğin doğasından ayrılamaz, bilakis onlardan oldukça esinlenir. Fikir veya içerik uğruna, sanatı ihmal etmez. Onun roman dünyası, sanatsal olma düşkünlüğünden dolayı bazen normal gibi görünse bile, fikir ve teknik bakımından bizi zenginleştirir.¹²

Fuâd et-Tekerlî, 16 Mart 2004 tarihinde el-Medâ Bağdâdiyye dergisinde yayımlanan bir röportajında şöyle söylemektedir: “Tüm eserlerim otoriteye karşı olmasına rağmen, ancak ben, Irak’tayken yazdım ve Irak’ta kaldım” ve ekliyor: “Ben, Irak’ta yaşarken, doğal olarak, Irak halkının gerçek sorunları benim yazılarımın odak noktası oldu. Ben küfür etmedim ya da nezaketsizlik göstermedim, fakat derin yazmayı tercih ettim.”

et-Tekerlî’nin edebiyatı, sosyal-siyasî bir edebiyat olup, insanın sosyal ve siyasî çevresiyle ilgilenir ve toplumsal psikolojiye önem verir. Daha kapsamlı bir bakış açısından bakılacak olursa, et-Tekerlî’nin edebiyatı tarihî açıdan, modern Irak tarihinin bir parçası sayılabilir.

et-Tekerlî, Irak’ın son elli yıllık tarihini romanlarına konu olarak almıştır. 1949 yılında yazdığı ilk romanı, “Beska fi Vechi’l-Hayât” adlı romanında, İkinci Dünya Savaşı koşullarını ve savaşın, Irak toplumunun ruhsal yapısı ve toplum üzerindeki etkilerini kaleme aldı. İlk yayımlanan romanı “er-Rec’u’l-Ba’îd”(1980) ise, Irak siyasî tarihinin önemli bir dönemi olan, 8 Şubat askerî darbesini ele almaktadır. Irak’ın askerî donanım sistemi ve istihbarat teknik gücünün genişlemesi ve aynı zamanda sosyal durumu ve değerlerin gerilemesiyle başlayan seksenli dönemini ele alan romanı, “Hatemu’r-Reml” dir. “el-Meserrât ve’l-Evcâ” romanı, Irak Devletinin kuruluşundan, İran-Irak savaşına kadar olan çağdaş Irak tarihini kapsamaktadır.¹³ Yazarın, 2007 yılında yazdığı “el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb” adlı son romanında, 1990-2003 yılları arasındaki dönemde, Irak’ın tanık olduğu kötü ambargon günlerini ele aldı. et-Tekerlî, Irak’ın gücü ve sorunları ne olursa olsun olayları eleştirmekten kaçınmadı.

12 Seyyîd Hâmid en-Nessâc, Bânûrâmâ er-Rivâyeti’l-‘Arabiyyeti’l-Hadîse, s.178.

13 Zuheyr Şuleybe, “Fu’âd et-Tekerlî Enmûzec Râ’i’ ‘ale’l-İhtimâm bi’ş-Şekl ve’l-Madmûn”, 03.03.2009/www.alrowaee.com.

Orta sınıftan gelen bir yazar olan et-Tekerlî, düşünceleri itibarıyla da solcu olarak görünmektedir. O, bu sınıfın gizli ve bilinmeyen sırlarının farkında olduğu için, o sınıftan olan karakterlerini dikkatli seçmiş ve her türlü sosyal, siyasal ve ekonomik adaletsizliği kınamaya karşı büyük bir arzu duyduğunu göstermiştir.

2. el-Lâsu'âl ve'l-Lâcevâb Romanı:

Fuâd et-Tekerlî, yeni sorunlarla karşılaştığında, kendi görüşlerini ifade etmekten kaçınmayan bir yazardır. Irak'ın son dönemde yaşadığı ambargo konusundaki görüşünü şöyle belirtmektedir: “Bu adaletsiz ve çirkin ambargo, Irak'ın tarihindeki zorlu aşamalardan biridir. Bu yalnızca ekonomik açıyla sınırlı olmayıp, bilimsel ve psikolojik şekilde de genişlemiştir.” Bu yüzden, bu zorlu yıllar karşısında Irak insanının durumunu yansıtmak için, son romanı olan “el-Lâsu'âl ve'l-Lâcevâb”ı yazdı. Ancak seksen yaşındaki et-Tekerlî, devam eden trajedinin ayrıntılarını ifade edemediğini itiraf etmektedir. Romancının dehası ne olursa olsun, Irak'taki durumu ifade etmesi mümkün değildir.¹⁴

el-Lâsu'âl ve'l-Lâcevâb romanı, ambargonun zor yıllarında Iraklıların acısını ortaya koyan bir fısıltıydı. Bu eserde et-Tekerlî, insanların psikolojik analizine girerek toplumsal açıklamalar yapmıştır. el-Lâsu'âl ve'l-Lâcevâb romanının özeti şöyledir:

Romanın temel karakterleri, maddi durumları kötü olduğu için akşamleyin bir takside çalışan, kırk yaşını aşmış, garip davranışlar sergileyen öğretmen Abdussettâr Hâmid Zuhdî, halasının kızı olup, Hâmid'den önce bir başkasıyla evlenmiş olan eşi Zekiyye, onun önceki eşinden olan genç ve güzel kızı Hayfâ, komşusu ve aynı zamanda Öğretmen Hâmid'in sürdüğü taksinin sahibi olan Ebû Selmân ve onun ailesinden oluşmaktadır.

Eserin incelenmesine geçmeden önce, değerlendirmeye ışık tutabilmesi açısından romanın bir özetini sunmak istiyoruz:

Roman, anlatıcısı ve kahramanı olan öğretmen Abdussettâr Hâmid Zuhdî'nin eşi ve biri tüvey olan iki kızından oluşan ailesiyle birlikte, A.B.D'nin Irak'a uyguladığı ambargodan sonra, Irak'ın içine düştüğü ekonomik ve siyasî kriz durumlarından etkilenen zor ve acı dolu yaşamlarını anlatmaktadır.

Hâmid Öğretmen'in eşi, aynı zamanda halasının kızı olan Zekiyye, meslek

14 İbrahim Halil el-'Allâf, “Fuâd et-Tekerli ve Tarihu'l-'Irâki'l-Mu'âsir”, <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=124725>.

lisesinin dikiş bölümünü bitirdikten sonra annesi ve halasının baskısıyla, Hâmid Öğretmeni sevmesine rağmen bir makinistle evlenmek zorunda kalır. O evlilikten, kızı Hayfâ olur. Bu evlilik Hâmid Öğretmen'i ve babasını çok üzer. Zekiyye'nin eşi Şahâb, bir kaç sene sonra ölür ve Zekiyye, bu defa Hâmid Öğretmenle evlenir. Bu evlilikten de kızları Kevser olur.

Olaylar, Hâmid Öğretmenin, sabahleyin yatağından düşüp, ayaklarını karnına çekip kendini bilmez bir halde odanın bir köşesinde kriz geçirmiş bir halde sayıklamasıyla başlar. Hâmid Öğretmen'in kızı, bir gün kahvaltı yapmadan aç olarak okula gider ve okulda fenalaşır. Arkadaşları onu, ağlayarak evine götürürler. Bunun üzerine Hâmid Öğretmen, yiyecek, içecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak için komşuları Haydar Ebû Selmân'ın arabasıyla akşam saat altıdan gece yarısına kadar, belli bir ücret karşılığında çalışmaya karar verir. Zekiyye de evde hem terzilik yapar hem de evin bütçesine katkıda bulunmak için evin bahçesinde sebze yetiştirir.

Onların, bütün Irak halkı gibi iki yıl önce maddi durumları kötüleşmeğe başlar. Ev eşyalarını satmak zorunda kalırlar. Bir Pazar gecesi sarhoş bir yolcu Hâmid Öğretmen'den onu, Şule kavşağına götürmesini ister. Kavşağa geldiklerinde, kafasına bir darbe indirildiğini hisseder. Sonra evine gidişi ve kütüphanesine uğraması ona bir rüya gibi gelir. Daha sonra, yeniden çalışmak için dışarı çıkar. Ancak sabaha karşı kendini, telaşlı bir halde yatağında bulur.

Hem okulda hem de takside çalışmaktan kaynaklanan yorgunluk gitgide Hâmid Öğretmen'in psikolojisini yıpratmaya başlar. Bu nedenle görevini iyi yapamaz. Uykuda, kâbuslar görmeye başlar. Sabahları uyanmadan sayıklar ve şuursuzca darbeler indirerek kendi kendine zarar verir. O bu haldeyken ailesi, hatta üvey kızı ona sevgi dolu davranışlar gösterir. Eşi, onun bir psikoloğa gitmesini ister ama Hâmid Öğretmen reddeder ve "Ben kendi kendimi iyileştiririm" der. Bu kötü durumda, Hâmid Öğretmen'in içgüdüleri çok güçlenir, hatta üvey kızı Hayfâ'nın açık kıyafeti ve endamı, onu çok etkiler.

Bu arada birdenbire kütüphanede mücevher dolu bir torba ortaya çıkar. Bu mücevherleri kim getirmiş? Nereden gelmiş? diye, eşi ve üvey kızından şüphelenir. Aslında bu odanın anahtarı yalnızca kendisinde bulunmakta olup, kapısı da sürekli kilitlidir. Mücevher torbası kafasına takılır. Maddi durumları ağırlaşır. Bu mücevherler, Hâmid Öğretmen'in ölüm kalım mücadelesi için gereklidir. Ancak kendi arzuları ile inanç durumu arasında çelişkiler yaşar. Bu arada bir yerlerden kaçıp uzaklaşmak isteyen zengin ve güzel bir kadın, gece yarısı Hâmid Öğretmenin yolcusu olur. Ona ücret olarak yirmi bin dinar verir. Bu para, günlerce onun evine

iyi yiyecekler almasını sağlar.

Cuma akşamı polis gelip Ebû Selmân'ı, Şule semtinde hırsız katil Abbâs Kervâze'nin kaçmasına yardımcı olup, onun çalıntı mücevherlerini çalma suçu iddiasıyla tutuklayıp karakola götürür. Hâmid Öğretmen, sabaha kadar orada savcı ve polisle uğraşır. Bölgeden uzaklaşmaması şartıyla, büyük miktarda kefalet ücreti ödeyerek serbest kalır. Bu suç, üç gece önce işlenmiştir ve Ebû Selmân'ın, geceleyin araba kullanma izini olmadığı için arabayı o kullanmamıştır.

Romanın ikinci bölümde Hâmid Öğretmen, anlatıcı karakterinden çıkar. Kendi adı ve lakabı (Ebû Hayfâ ya da Abdussettâr) olarak tanınan bir anlatıcı tarafından roman devam eder ve roman anlatıcısı, birinci şahıstan üçüncü şahısa geçer.

Ebû Selmân'ın ısrarıyla, düşük ücretli bir avukat bulurlar ve elli yedi bin dinara anlaştıkları ücretin yarısını, hemen peşin olarak ödemek zorunda kalırlar. İster istemez Abdussettâr, hem ortaklık hem de bu suçla ilgili olduğu için zaman zaman Ebu Selmân'ın yanında bulunur.

Hâmid Öğretmen'in evinde, kızı ve eşi iyi uyumasını sağlamak için, gece yatmadan önce onun elini kolunu bağlamaya karar verirler. Hâmid Öğretmen de bu karara boyun eğmek zorunda kalır. Bir taraftan da bunun iyi bir çare olduğunu düşünür. Çünkü üvey kızı Hayfâ onun elini kolunu sarmakla ilgilenecek ve bu nedenle her gece, eli ve vücudu ona dokunacağı için, bu durum Hâmid Öğretmen'in hoşuna gidecektir.

Avukat, bunların istediği gibi Abbâs Kervâze'nin savcıya verdiği ifadeyi savcıdan alır. O pazar akşamı, bu suçu sarhoş haldeyken yapmış olduğu ve sonra da Abdussettârın taksisine binip oradan kaçmış olduğu ortaya çıkar. O zaman Hâmid Öğretmen, o ânı kafasından geçirir ve o gecenin rüya değil de gerçek olduğunu anlar, ama bir şey hatırlamadığını ifade eder. Bir kaç gün geçtikten sonra avukatla görüşür. Geri kalan ücreti, Ebû Selmân'ın suçsuzluğuna ve kefaletin kaldırılmasına dair belgeleri aldıktan sonra ödemesini söyler. O da bir kaç gün sonra parayı alarak belgeleri teslim eder.

Öte yandan Zekiyye'nin annesi tek başına kalmış ve hastalanmıştır. Bu için Hâmid Öğretmen'den, annesinin onlarla beraber kalmasını rica eder. Hâmid Öğretmen de kayın validesiyle küs olmasına rağmen, onun evlerine taşınmasına izin verir. Zekiyye de onun evini satıp, yarı parasını borçlarına vereceğine dair söz verir. Hâmid Öğretmen, yaşadığı çelişkileri kendi iç dünyasında çok tartıştıktan sonra mahkemenin kararını alır almaz eşine, bir kaç gün önce arabada unutulmuş olan bir bilezik bulunduğunu ve onun fiyatını öğrenmek istediğini söyler.

Onlar bileziği kuyumcuya götürerek değerinin beş bin dolardan fazla olduğunu öğrenirler. Eşi, ondan mücevherlerin kaynağını hiç sormadan sadece yeni, lüks ve zengin bir yaşam kurmayı planlar. Mücevherleri satıp, zengin bir semtte yeni bir ev ve yeni eşyalar alırlar. Ancak komşularına, annesinin evini satıp, yeni bir ev kiraladıklarını söylerler. Eski eşyalarını satıp, bir kısmını da Ummu Selmân'a hediye olarak verirler. 1995 yılı Mayıs ayı sonunda, yeni evlerine mutlu bir şekilde taşınırlar.

Eserin son bölümünde Hâmid Öğretmen, bu psikolojik rahatsızlıktan bir türlü kurtulamaz. Aynı zamanda ailesinden, önceleri gördüğü sevgi ve saygıyı da göremez. Sabahleyin yataktan düşüp yaralandığında ve sayıklayıp kendisinden geçtiğinde, eşini ve ailesini artık başında bulamaz.

3. el-Lâsu'âl ve'l-Lâcevâb Romanının İncelenmesi:

Bu eser, yazarın ölümünden yaklaşık bir yıl önce, Dâru'l-Medâ li'n-Neşr yayınevi tarafından, 2007 yılında yayımlanmıştır.

Roman, şehirli orta sınıfa mensup insanların yaşadıkları sıkıntıları dile getirir. Bu sıkıntılar yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ahlâkî ve değerler çatışmasını da kapsamaktadır. Yazarın bütün eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de basit ve sade diyaloglar, bazen şifreli olarak onun kişisel özelliğini yansıtmaktadır. Bu şekilde, Irak'taki sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan yaşanan gerçek problemleri derin bir analizle anlatmaktadır.

İlk bölümde, birinci şahıs zamiri kullanır ve bir günlük gibi her olayı ayrıntılarıyla yazar. Ancak ikinci bölümde, üçüncü şahsa geçer. Bu da romanın alanını daraltır ve romanın daha hızlı ilerlemesine sebep olur. İlk bölümünde, zaman zaman üçüncü şahıs zamiri kullanma sebebi, anlatıcı tarafından yaşanan kâbusların tanımlanması sebebiyledir ki, bu da uyanırken, onları zor hatırlamasından kaynaklanır. Nitekim her gün sabahleyin kendine kuş bakışı bakıp, yataktan yere düşmesini ikinci bir şahıs olarak anlatmaktadır. Romanın son bölümünde kahramanı, ikinci şahsiyetinde ve bu kritik halinde bırakır.

Roman her ne kadar sade ve basit bir dille yazılmış ve anlatım tarzı açık olsa da, bu üzgün ve kederli anlatımlar içinde, hayat hakkında çok derin sorular bulunmaktadır. Belki de romanın adı da, bu içerikten esinlenmiştir. Bu eserde et-Tekerlî unutulmuş, yoksul ve kimsesiz Iraklı bir insanın içine girip, onun kâbuslar, şüphe ve sıkıntılarla yoğrulmuş yaşamına bir neden bulmak ister. Ancak ekonomik ve

politik gerçeklere değinmeden, bu amaca ulaşamaz. Anlatıcı, kâbus ve sıkıntılarının nedenini arasa da bunun bir cevabı yok şeklinde yanıt verir ve bu yüzden de ne soru var ne cevap ortamını yansıtır. “Kendi kendime düşünüyorum ki, ben hiç bir şey bilmiyorum ve benim direnme gücüm sınırını aştı. Ben bir soru sorup, cevap vermeyi beceremiyorum. Ben karanlıklarla kapanmışım. Ne soru var ne cevap durumundayım.”¹⁵

Bu romanda da yazar diğer eserleri gibi, Irak halkının son dönem tarihinden bir zaman dilimini konu edinmiş olup, zaman olarak, 1990 yılından 2003 yılına kadar süren, Amerika ve uluslar arası ambargo nedeniyle çok zor ve sıkıntılı olan yıllardan 1994 yılını, mekân olarak da Irak’ın başkenti Bağdat’ın sokaklarını seçmektedir. Olaylar, Bağdat şehrinin semtleri, sokakları ve Hâmid Öğretmen’in evinde başlar. Ancak birçok mekân, sadece isim olarak romanda geçmektedir. Yalnızca Hâmid Öğretmen’in evi detaylı bir şekilde tanıtılır. Olaylar, peş peşe ve kronolojik olarak sıralanır. Hatta anılar bile tarihî bakımdan kronolojik olarak anlatılır.

Fuâd et-Tekerlî, diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de toplumun orta sınıfından bir öğretmeni başkahraman olarak seçmekte ve bu karakteri de başarılı bir şekilde işlemektedir. Hâmid Öğretmen, anlatıcı konumunda olduğu için et-Tekerlî’nin düşüncelerini yer yer okuyucuya aktarmaktadır.

Bu trajik romana toplumsal açıdan baktığımızda, evlilik konusunu ele almakta ve büyüklerin, gençlerin mutluluğunu düşünmeyip, kendi başarılarının çaresine bakmaları için kızlarını adeta satarak evlendirmelerini konu edinmektedir. Zekiyye ve Hamid Öğretmen arasındaki temiz ve kalıcı aşkı da acılar içinde gözler önüne sermektedir. Bu korkunç ve dehşetli yaşam ortamında et-Tekerlî, Freud’un ifade ettiği libido gücünün giderek güçlendiğini göstermekte ve bunu da geçici olarak değil de, Hamid Öğretmen’in yaşamının bir parçası gibi, hatta onu, az da olsa bu kederli yaşamın kâbuslarından uzaklaştırıp, derin uykulara daldıran tek iş olarak göstermektedir. “Ben şüphe ve suçlamalar ortamının dışında, şiddetli şehvet içinde boğulmaktaydım. O, beni saran meşakkat aleminden ve bizi kapsayan ambargodan uzaklaştırdı....”¹⁶

Roman, ekonomik bakımdan Irak’ın sıkıntılı bir dönemini ele alır. İnsanlar, günlük ekmeklerini almaya bile para bulamaz hale gelmişlerdir. Yoksulluk ve açlık, bütün ülkeyi bürümüş, ambargo nedeniyle sabahtan akşama kadar çalışsalar da karınlarını doyuracak kadar yiyecek alamaz duruma gelmişlerdir. et-Tekerlî Irak’ın, bu zor ve acı dolu dönemini konu olarak ele alsada, bu ailenin kötü durumunu çok

15 Fuâd et-Tekerlî, el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb, el-Medâ, Irak, 2007, s.48

16 Fuâd et-Tekerlî, el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb, el-Medâ, Irak, 2007, s.62.

abartılı bir şekilde anlatmaktadır. Çünkü Hâmid Öğretmen, devletten maaş almakta ve akşamları takside çalışmaktadır. Eşi Zekiye de terzi olarak ailesine katkıda bulunmaktadır. Ancak her gün sadece ekmek parçaları ya da arasına yumurtadan fazla bir şey yiyememektedirler. “Bizim paramız üç öğün yemeğe yetmiyor biliyor musun? Senin maaşın, akşamları çalışman, benim terzi olarak yapmam ve bütün sattığımız eşyalar, açlığımızı yatıştırılamayacak hale geldi bilmiyor musun?”¹⁷ Ve başka bir yerde: “Evde hiç bir şey yok, sadece komşudan getirdiğim bu yumurta var. Tavukları iki tane yumurtladı. Ben de komşudan rica ettim, birini senin için verdi.”¹⁸

Bu romanda istibdat, güvensizlik, görevden kaçma, hükümetle halk arasında bir bağın olmaması, adaletsizlik, sosyal güvenliğin olmaması vb. bazı gizli siyasî kavramlar vurgulanmaktadır. Diyaloglardan ulaştığımız sonuca göre, insanlar, kendi kendilerine bile siyasî konuları konuşmaktan korkar hale gelmişlerdir. Çünkü siyasî konular yıkıma yol açabilir. Bu tür konulara girmek boşuna olup, aynı zamanda zararlıdır. Roman kahramanları asla kendi mutsuzluklarının nedenlerini ve sonuçlarını tartışmazlar. Yaşadıklarını, Allah’ın emri olarak değerlendirirler.

et-Tekerlî kahramanına, ahlakî yönden zayıf bir görünüm vermektedir. Öyle ki Hâmid Öğretmen, mücevherleri tesadüfen kütüphanesinde bulmuş ve onların nereden geldiğini hatırlamamıştır. Şaşıp eşi ve üvey kızından şüphelenmiştir. Halbuki onları, sarhoş hırsızdan kendisi çalmıştır. Başkalarının mücevherlerini evinde tutarak, romanın başından itibaren başlayan kâbusları artmıştır. Onun içindeki iyi ve kötü sembolleri yeterince çatışmaya girmez. et-Tekerlî, her ne kadar ambargonun ve yoksulluğun etkisini, ahlakî değerlerin azalması ve insanın ruhsal açıdan çökmesi olarak gösterse de onun seçtiği kahraman, zaten iyi bir insan değildir ki bu problemlerden esinlenip kötü bir insana dönüşsün. O, kendisine baba diyen ve kendisinin ona, “kızcağzım” dediği üvey kızına kötü gözle bakmıştır. Onun herhangi bir dokunuşu, yürüyüşü ve vücudunu görmekle şehvete kapılmıştır. Taksinin günlük kazancının hepsini (bahşiş olarak verilenler hariç) hiç gizlemeden taksi sahibine verse de, çalıntı mücevherleri evinde saklamakta ve bu durumu da şu sözleriyle ifade ederek, kendini haklı çıkarmaya çalışmaktadır. “Biz yaşam mücadelesinde, yalnızca açlıktan ölmek için mücadele ediyoruz. Bu yüzden her iş, hatta suçlar bizim için doğru ve caizdir. Böyle bir sıra dışı durumda, yavaş yavaş açlıktan ölen insanı dürüstlük, ahlak, erdemlilik, cömertlik ve bencillik ilgilendirmez.”¹⁹

17 Fuâd et-Tekerlî, age., s.62.

18 Fuâd et-Tekerlî, age., s.31.

19 Fuâd et-Tekerlî, el-Lâsu’âl ve’l-Lâcevâb, el-Medâ, Irak, 2007,s.96 .

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki yazar, kahramanının yaşadığı ruhsal bozukluğun ve sıra dışı durumunun nedenini aslında, Irak'ın yaşadığı uluslararası kuşatma ve ambargo gerçeği ve onların insanların kalplerinde ve ruhlarında yarattığı şok ve gerginlikle aktarmaktadır. Ne soru var ne cevap durumu, kaçınılmaz bir şekilde ve zorlayıcı koşullar altında vicdan ölümü, şefkat ve pişmanlık gibi insanî duyguların zayıflaması için öncülük yapmaktadır. Yazar, bir lokma ekmeğin zor kazanıldığı bir dönemde Irak halkını, hayat standartlarını geliştirme ve kendilerine iyi bir gelecek sağlama konusunda çaba sarfetmeyen insanlar olarak tanıtmaktadır.

SONUÇ

1927 yılında Bağdat'ta doğmuş olan Iraklı romancı Fuâd et-Tekerlî, Irak'ta ellili kuşağın son döneminin en önemli romancılarından biri olarak eserlerine, Irak halkının son elli yıllık tarihini konu olarak seçmiştir. Yazar Irak halkının sosyal ve siyasî durumunu eserlerinde ele alarak, toplumsal psikolojiyi irdelemiştir.

İlk kısa öykülerini 1951 yılında kaleme alan et-Tekerlî, ilk romanı “er-Rac‘u’l-Ba‘îd”i 1980 yılında yayımlamıştır. Irak'ın son dönemde yaşadığı kuşatma ve ambargo karşısında Irak halkının durumunu yansıtmak için son romanı, “el-Lâsu‘âl ve’l-Lâcevâb”ı, ölümünden bir yıl önce 2007 yılında yayımlamıştır. Bu roman, şehirli orta sınıfa mensup insanların yaşadıkları ekonomik sıkıntıları ve aynı zamanda ahlakî ve değerler çatışmasını işlemektedir.

Bu romanında zaman olarak 1994 yılını, mekân olarak Bağdat sokaklarını seçen yazar, başkahraman olarak da kendi düşüncelerini yer yer okuyucuya onun ağzından sunduğu, toplumun orta tabakasından gelen Hamid Öğretmeni seçmiştir.

Yazarın, son yıllarda Irak'ta yaşanan siyasî, iktisadi ve sosyal olayların panoramasına aile yaşamı, erkek-kadın ilişkileri, maddi sıkıntılar yüzünden kahramanların yaşadığı içsel çatışma ve çelişkileri serpiştirerek okuyucunun dikkatini çekmek istediğini gözlemlemekteyiz.

Kahramanın yaşadığı ruhsal travmalar, romanın her sayfasında göze çarpmakta ve yazar bunun nedenini, Irak'ın yaşadığı uluslararası kuşatma ve ambargonun halkın kalbinde, aklında ve ruhunda yarattığı şok ve gerginlikte aramaktadır. Ne bir soru sorabilecek ne de bir cevap bekleyecek bir durumda olmadığını belirterek, kendi durumunu “ne soru var ne cevap” şeklinde tanımlamaktadır. Ne soru var ne cevap durumu da, vicdan ölümüne, şefkat, pişmanlık gibi insanî duyguların ve aile temellerinin zayıflamasına sebep olmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Fâdıl Sâmir, er-Rivâyetu'l-'Irâkiyye mine'r-Riyâde ile'n-Nadc, el-Mecelletu'l-Hudâ, 2004, sayı: 179, (Erişim tarihi 30. 07. 2011)
2. Seyyid Hâmid en-Nessâc, Bânûrâmâ er-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire.
3. Ma'an et-Tâ'î, "Nazre 'alâ Mesârâti'r-Rivâyeti'l-'Irâkiyeti'l-Hadîse", el-Mecelletu'r-Rivâ'iyye, Irak, 2009.
4. Zuheyr Şuleybe, "Fu'âd et-Tekerlî Enmûzec Râ'i' 'ale'l-İhtimâm bi's-Şekl ve'l-Madmûn", Mecelletu'r-Rivâ'î, 03.03.2009, [http://www.alrowaee.com / article.php?id=364](http://www.alrowaee.com/article.php?id=364) (Erişim tarihi: 01. 08. 2011)
5. İbrahim Halil el-'Allâf, "Fuâd et-Tekerli ve Tarihu'l-'Irâki'l-Mu'âsır", <http://www.ahewar.org/debat/show.art.asp?aid=124725>(Erişim tarihi: 10. 08. 2011)
6. Fuâd et-Tekerlî, el-Lâsu'âl ve'l-Lâcevâb, el-Medâ, Irak, 2007.